

Maanwandelaar woonde in De Bilt (1)

Tussen 1969 en 1973 stonden er twaalf mensen op de maan. Velen onder u die dat nog weten. Maar wat bijna niemand weet, is dat een van deze twaalf maanmannen korte tijd in De Bilt woonde: Dave Scott. Bij toeval werd dit door Peter Westenbrink (her)ontdekt. Om zeker te zijn over de juistheid van zijn vondst deed hij nader onderzoek, waarvan hij hier uitgebreid verslag doet. Met het maanlicht vertrouwd, schuwt hij daarbij zijn romantische inborst niet. Mijmerend over hoe het Scott in De Bilt verging, neemt hij ons mee op reis door oude kranten, naar een tijd waarin de eerste contouren van het uitbreidingsplan Akker zichtbaar werden.

Het is donderdagavond, 29 juli 1971. Op Jagtlust is het 21:07 uur. De openbare gemeenteraadsvergadering van De Bilt is begonnen aan de rondvraag, waarin mevrouw Van der Vrugt (VVD) zojuist een voorstel heeft gelanceerd om met behulp van infrarood fotografie de gezondheid van het groenbestand door te lichten. Volgens een bericht in de krant was dat tegenwoordig mogelijk. Burgemeester mr. A.A.J. Goldberg (VVD) antwoordt dat het college deze suggestie graag wil bekijken, want er gaan nogal wat bomen dood binnen de gemeente. Als mr. Staal (VVD) hierop wil reageren, onderbreekt Goldberg plotseling de vergadering voor een mededeling:

“Graag wil ik de discussie even onderbreken om u te attenderen op het feit dat een oudinwoner van De Bilt-Bilthoven, de heer Scott, op dit moment, 9.07, de baan om de maan ingaat! Ik wil bij dit historisch gebeuren even stilstaan. U was hiervan waarschijnlijk niet op de hoogte. Hij is verbonden geweest aan de vliegbasis Soesterberg en heeft hier enige tijd gewoond. Met uw goedvinden zenden wij hem namens de gemeente een gelukwens na zijn behouden landing.”¹

Er stijgt een applaus op. Nadat het weer rustig is geworden op Jagtlust, stelt Staal zijn vraag. Ook de heer Korsten (D66) doet snel nog even zijn zegje, waarna voorzitter Goldberg de vergadering sluit. De klok wijst 21:10 uur. Volgens het tijdschema van de Apollo 15 bevindt 'de heer Scott' zich inmiddels aan de achterzijde van de maan, waardoor contact met de aarde niet mogelijk is.

Het contact met De Bilt had astronaut David R. Scott toen elf jaar geleden al verloren. Even werd het hersteld toen hij van de gemeente de beloofde gelukwens ontving: een gedecoreerde schaal van aardewerk, wat hem deed herinneren aan de flat aan de Akker waarin hij ooit anderhalf jaar woonde. Als antwoord zond hij "to the Mayor and the citizens of De Bilt" een foto van het maanlandschap met daarin de maanlander, zijn collega Jim Irwin

en de meegebrachte maanauto. Daaronder zette hij een handgeschreven bedankje, eindigend met zijn toenmalig woonadres en duur van bewoning.

Die foto is het ultieme bewijs van de juistheid van het adres, zoals ik dat eerder aangetroffen had in de Telegraaf van 5 maart 1969. Scott en twee collega's vlogen toen rondjes om de aarde in de Apollo 9, als voorbereiding op de eerste maanlanding van de Apollo 11. Een journalist had een bezoek gebracht aan de vliegbasis Soesterberg en had daar

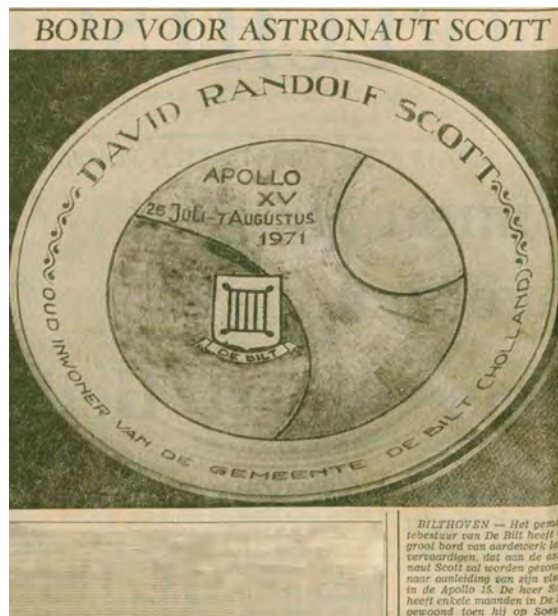

Bedankje van David Scott aan de gemeente De Bilt en haar inwoners.

gesproken met Nederlanders die 'Davie' gekend hadden, uit de tijd dat hij daar gevechtspiloot was (april 1956 - juli 1960) bij het 32nd Tactical Fighter Squadron (32TFS) "The Wolfhounds". Een van de geïnterviewden was de secretaresse Ans Pubben van de personeelsafdeling. Ongetwijfeld is zij degene geweest die het adres aan de buitenwereld prijs gaf. Voor mij kwam daarmee een abrupt einde aan een zoektocht die een kleine maand geduurd had, maar feitelijk twee jaar eerder al begonnen was.

Utrechtsch Nieuwsblad

In het voorjaar van 2013 bladerde ik op de website van het Utrechts Archief door historische kranten. Daarbij stuitte ik in het 'Utrechtsch Nieuwsblad' van 17 maart 1966 op verslaggeving over het Amerikaanse ruimteschip Gemini 8. Het kende geen geheimen voor mij. Opgegroeid tussen (Amerikaans) personeel van de vliegbasis Volkel was ik als jochie van tien jaar de bemande ruimtevaart ingezogen. In de Brabantse nieuwbouwwijk waar ik woonde kende ik in no time alle namen van de Amerikaanse astronauten en wist alles over de ruimtevluchten die ze tot dan toe gemaakt hadden. Toch begon ik het krantenbericht met veel interesse te lezen. Aan boord van de Gemini 8 bevonden zich de astronauten David Scott en Neil Armstrong (de latere eerste mens op de maan). Voor beiden was het hun eerste ruimtereis. Natuurlijk ontbrak de vermelding niet dat Scott op Soesterberg gestationeerd was geweest

De aardewerken schaal die de gemeente De Bilt aan David Scott aanbood ter felicitatie met zijn geslaagde maanlanding en behouden terugkeer op aarde. Utrechtsch Nieuwsblad, 18 februari 1972.

voor hij bij de NASA in dienst kwam. Iedereen die met het ruimtevaartvirus besmet is weet dat. Maar er was voor mij ook nieuws. Hot news:

“De Amerikaanse ruimtevaarder David R. Scott, die gisteren met de Gemini-8 samen met Neil Armstrong veilig [op aarde] is geland heeft vijf jaar in De Bilt gewoond.”

Daarover had mijn vroegere Brabantse buurman, die als jonge piloot met Scott op Soesterberg gevlogen had, nooit met een woord gerept. Ook mijn Biltse collega's had ik nooit

gehoord over een astronaut in De Bilt, laat staan over een die op de maan geweest was. Klopte het bericht wel? Kranten schrijven wel vaker wat. Hoe was het UN destijds aan die informatie gekomen? Nog dezelfde week stuurde ik een e-mail naar het Algemeen Dagblad, waarin het UN is opgeslokt, maar daar konden ze mij niet verder helpen: te lang geleden om de bron van dit 'stukje' te kunnen achterhalen. Internet bood ook geen soelaas, op een daar gevonden boek na. Online bestelde ik *Two sides of the moon*, een relaas over de ruimterace naar de maan, verteld door Scott en zijn Russische collega, de kosmonaut Alexei Leonov (eerste 'wandelaar' in de ruimte). Beiden namen mij mee naar de Koude Oorlog, tegen welke achtergrond hun astronautenleven zich afspeelde. Scott blikt uitvoerig terug op zijn vliegenierstijd in Europa en Holland in het bijzonder. Hij memoreert onder andere dat zijn toen nog aanstaande echtgenote in de winter van 1958 eveneens naar Nederland kwam waar ze een flatje kregen: "...and we got a little flat".

Mijn voorlopige conclusie was: mocht Dave Scott inderdaad in De Bilt hebben gewoond, dan heeft hij daar een kleine (huur)flat betrokken. Niet voor een periode van vijf jaar, zoals het UN berichtte, maar hooguit twee, daar hij en zijn inmiddels echtgenote in 1960 weer naar de Verenigde Staten vertrokken. Met deze wetenschap nam ik in februari 2015 contact op met de Historische Kring D'Oude School.

Utrechtse Nieuwsblad van 17 maart 1966.

Bakhuizen

De eerder genoemde bedankfoto van de maanman en de hem cadeau gegeven aardewerken schaal waren mij begin 2015 nog niet bekend, al zou dat niet lang meer duren. Als gevolg van een historisch onderzoek ten behoeve van mijn werkgever, had mijn speurtocht naar de vermeende relatie tussen Scott en De Bilt twee jaar stilgelegen. Wel bleef het boven mijn hoofd zweven, om uiteindelijk te landen bij de Historische Kring. Over Scott sprak ik daar nog niet. Ik stelde slechts de vraag waar de eerste huurflats in De Bilt waren gebouwd en of daarin Amerikaanse piloten gewoond hebben? Hebben er überhaupt wel Amerikaanse piloten in De Bilt gewoond?

Gezien mijn eigen ervaring met Amerikanen van vliegbasis Volkel vermoedde ik van wel, maar vooralsnog ontdekte ik in dit geval enkel en alleen het bestaan van de Amerikaanse woongemeenschap Camp New Amsterdam, die zich op vliegbasis Soesterberg zelf bevond. In de jaren 70 werd deze uitgebreid met een, buiten de basis gelegen, nieuwe Amerikaanse wijk. Deze had klinkende straatnamen als Apollo, Gemini en Mercury.

Maart 1966: Neil Armstrong en Dave Scott (rechts) kort voor hun eerste ruimtevlucht met de Gemini 8.

Natuurlijk had ik bij mijn in De Bilt geboren en getogen collega's kunnen informeren naar de aanwezigheid van Amerikanen in hun dorp vroeger. Maar zo lang ik niet zeker wist of maanman Dave Scott ook ooit even een Biltenaar was geweest, hield ik, evenals

bij de Historische Kring, mijn maankaarten tegen de borst. Als (her)ontdekker van een mogelijk Bilts historisch 'nieuwteje' gunde ik de primeur daarvan graag aan mezelf. Ik moest vooral geen slapende ruimtevaartgeken wakker maken.

Volhardend in deze houding maakte ik het mezelf dus niet gemakkelijk, zeker niet als later blijken mocht dat het antwoord op mijn pilotenvraag bij enkele van mijn collega's, of bij de Kring, voor het oprapen had gelegen. Spijten zou het mij niet, want achteraf gezien was de door mij gekozen route minstens zo enerverend als de reis naar de maan zelf. Mijn belangrijkste reisgenoten waren het internet en mevrouw Drees van de Historische Kring. Uitgaande van galerijflats, wees zij mij erop dat de oudste van deze huurflats in de gemeente De Bilt aan de Grote Beer staan. Ze dateren van 1958. Dat wist ze zeker, want haar familie hoorde bij de eerste bewoners. Ze kon

mij niet zeggen of er woningen aan Amerikaanse piloten verhuurd zijn geweest. Het stemde mij hoopvol, want 1958 was precies het jaar waarin Scott zijn flat kreeg.²

Mevr. Drees adviseerde mij om verder te zoeken in het Regionaal Historische Centrum Vecht en Venen in Breukelen. Daar worden archieven van De Bilt bewaard. Omdat het archief van de Biltse woningbouwverenigingen niet openbaar is, nam ik mijn toevlucht tot die van Volkshuisvesting. Daarin trof ik een rapport aan van 12 januari 1959 over woningnood in De Bilt.³ Evenals elders in het land was die hoog. In de tweede helft van de jaren 50 waren in de particuliere sector 1048 woningen gebouwd, tegen 617 woningwetwoningen. Het aantal woningzoekenden lag jaarlijks rond de 600, maar was in dat halve decennium wel toegenomen. Mij werd snel duidelijk dat Dave Scott nooit in aanmerking had kunnen komen voor een sociale huurwoning (om begrijpelijke redenen). De Grote

Juli 1971: Dave Scott saluëert op de maan naar de Amerikaanse vlag.

Beer kon ik dus doorstrepen. Jammer, want een sterrenbeeld als straatnaam past natuurlijk bijzonder goed bij een (aanstaande) ruimtevaarder.

Restten de 1048 gebouwde woningen in de particuliere sector. Waaruit bestonden die? Voor het overgrote deel waren dat koopwoningen of eigen bouw: "...met halve of hele premie en de flats van de beide flatgebouwen. [...] Bovendien werden vestigingsvergunningen verstrekt voor dertig huurflats van Bakhuizen", aldus het genoemde rapport. Dat laatste wekte mijn aandacht. Waar stonden die huurflats van Bakhuizen? Maakten ze deel uit van de genoemde 'beide flatgebouwen'? Mevrouw Drees suggereerde de Akkerflats (Akker, Henrica van Erpweg en Abt Ludolfweg) in het plan Akker: "...nu in ieder geval deels koop, deels huur." Misschien, dacht ik, maar wie was Bakhuizen?

Bakhuizen was de N.V. Bouw- en Aannemingsmaatschappij Bakhuizen uit Hilversum (in de jaren 60 omgedoopt tot N.V. Maatschappij voor onroerende zaken Huis en Haard). Dit voelde voor mij als een aanknopingspunt. Op de trefwoorden 'Bakhuizen', 'Hilversum', 'Amerikaan' en 'Bilt' zocht ik verder op internet. Dat leverde slechts twee bruikbare hits op.

Het eerste betrof de wijk Vogelzang in Bilthoven. Het bouwbedrijf had daar onder andere een paar oude villa's opgekocht, aan de Prins

Hendriklaan, met het doel ze te slopen en de vrij gekomen grond opnieuw te bebouwen in het kader van het bestemmingsplan Jachtplan (tweede helft jaren 50). Tot aan de sloop verhuurde de Hilversumse projectontwikkelaar de villa's aan Amerikaanse militaire gezinnen die op Soesterberg gelegerd waren.

De tweede hit leidde naar verkoopadvertenties in het Dagblad voor Amersfoort, eveneens uit de tweede helft van de jaren 50. Bakhuizen bood "moderne 3- en 4-kamerflats" te koop aan, gelegen aan de Henrica van Erpweg.

Langzaam leek ik mijn doel te naderen.

November 1958: een Bakhuizen-advertentie uit een editie van het Dagblad voor Amersfoort.

De Telegraaf

Zou de nieuwbouwflat aan de Henrica van Erpweg een van de twee flatgebouwen zijn waarvan sprake is in dat gemeenterapport over de woningnood? Dat zou dan betekenen dat mevrouw Drees juist zat met haar suggestie van het plan Akker. Ook zij had verder gezocht en Amerikanen gevonden. In oude Biltse krantjes was ze op een artikeltje gestuit over de mogelijke bouw van woningen voor deze doelgroep in Den Dolder. Interessanter voor mij bleef echter de Bakhuizenflat aan de Henrica van Erpweg. Waar stond de tweede flat? Aan de Akker of aan de Abt Ludolfweg? Het waren koopflats (ca. f 19.000,- na aftrek van rijkspremie), maar had het bouwbedrijf er hiervan ook dertig beschikbaar voor de verhuur? Zo ja, goede kans dat daar ook piloten van Uncle Sam voor in aanmerking kwamen. Wat in Bilthoven kon met sloopvilla's, kon ook met nieuwbouwflats in De Bilt. Misschien bestond er wel een stilzwijgende overeenkomst tussen Bakhuizen en de vliegbasis om woonruimte te leveren? Uit mijn jeugd weet ik dat vliegbasis Volkel voor het buitenlands personeel huisvesting regelde, op rekening van de NAVO.

Of van het voormalig Hilversumse bouwbedrijf archiefmateriaal bewaard is gebleven, daar heb ik geen onderzoek naar gedaan. Wel had ik mijn research in historische kranten uitgebreid, richting Bakhuizen. Na het Dagblad voor Amersfoort zocht ik verder op de website Delpher (bevat miljoenen gedi-

taliseerde teksten uit Nederlandse kranten, boeken en tijdschriften). Met de trefwoorden 'Bakhuizen' en 'Hilversum' snelde ik door andere regionale en landelijke dagbladen, in de hoop middels een artikel meer over het bedrijf te weten te komen, dan wel een opening te vinden naar een bron daartoe. Helaas, het enige wat het mij leerde was dat Bakhuizen landelijk opereerde, zowel in het aannemen van opdrachten als in het plaatsen van verkoopadvertenties. Na het Dagblad voor Amersfoort, trof ik de in aanbouw zijnde Biltse flats ook aan in de Leeuwarder Courant, Nieuwsblad v/h Noorden, Friese Koerier, De Tijd, Vrije Volk en de Telegraaf (gedigitaliseerde edities van bijvoorbeeld het Utrechts Nieuwsblad, de Volkskrant en NRC Handelsblad zijn nog niet aan Delpher gelinkt).

De euforie over de vondst van de Bakhuizenflat aan de Henrica van Erpweg begon hierdoor te tanen. Zou ik er ooit achter komen of Dave Scott een moderne gehuurde 3- of 4-kamerflat bewoonde in het plan Akker? Het steeds weer terugkeren van die verkoopadvertenties in allerhande kranten deed mij denken aan Winnie de Poeh, die op zoek was naar zijn huis. Verdwaald in de sneeuw en de mist liep hij rond in cirkels, want steeds weer passeerde hij hetzelfde kuiltje in de sneeuw. Hij zuchtte en dacht: als ik nu eens op zoek ga naar dat kuiltje, misschien vind ik dan wel mijn huis? En warempel, daar doemde het Poehhuisje al op. Zo verging het mij ongeveer ook. Geïnspireerd op dit Poehverhaaltje ver-

anderde ik mijn zoekopdracht en verliet het spoor van Bakhuizen, al had ik daarbij geen berenstrategie bedacht. Het was eerder een terug naar af. Ik ging weer op zoek naar Scott zelf, want als een Utrechtsch Nieuwsblad bericht over een Amerikaanse astronaut die in De Bilt heeft gewoond, dan blijven andere kranten hierin niet achter. Via Google had ik dat al eens zonder succes uitgevoerd met de trefwoorden 'Scott' en 'Bilt'. Nu eens zien wat Delpher er van bakt. Een alles-of-nietspoging. Wat ik verwachtte gebeurde, want daar was hij weer: de Gemini 8, waarin Scott zijn eerste ruimtereis beleefde. De Telegraaf had er net zo'n mooi verhaal van gemaakt als het UN destijds, inclusief de toevoeging dat Scott vier jaar in De Bilt had gewoond. Een jaar korter dus dan het UN berichtte. Maar wat schoot ik daarmee op? Bijna moedeloos klikte ik het volgende Telegraafartikel aan. De wakkere krant van Nederland kopte: "ONZE MAN IN DE APOLLO-9, Astronaut Scott was populair in Soesterberg". Het klonk veelbelovend en evenals twee jaar eerder in het UN, begon ik nieuwsgierig te lezen:

"Een van de mannen die momenteel in de Apollo-9 in een baan om de aarde suizen, overste David Randolph Scott, woonde nog maar kort geleden in een eenvoudige Nederlandse flat aan de Akker *** in De Bilt."

Het huis was gevonden. Doel bereikt. Met dank aan vliegbasis-secretaresse Ans Pubben: mission completed.

David R. Scott, commandant van de Apollo 15, klaar voor de maan: zijn derde, tevens laatste, ruimtevlucht.

Wordt vervolgt in het juni-nummer.

Voetnoten:

1. RHC Vecht en Venen, Archief van de gemeente De Bilt 1932-1987, Inv.nr. 37: Notulen van openbare vergaderingen van de gemeenteraad, 1971.
2. Scott stond niet ingeschreven in het bevolkings- en/of verblijfsregister van gemeente De Bilt. Naar het schijnt zijn NAVO-militairen niet verplicht dat te doen.
3. RHC Vecht en Venen, Archief van de gemeente De Bilt 1932-1987, Inv.nr. 2553: Statistische overzichten betreffende de verdeling van woonruimte over diverse groepen woningzoekenden, 1957-1986.

Auteur: Peter Westenbrink is sinds 1982 verbonden aan het KNMI en woonde 14 jaar in De Bilt. Na eerst jaren meteorologische waarnemingen te hebben gedaan, is hij nu mede verantwoordelijk voor de kwaliteit van het meetinstrumenten-netwerk. Ook zorgt hij er wekelijks voor dat er een ozonsonde aan een weerballon omhoog gaat, voor metingen aan de ozonlaag. Behalve een meteorologische achtergrond, heeft hij ook een schrijf- en communicatieopleiding afgerond. In zijn vrije tijd doet hij graag historisch onderzoek. Als er daartoe gelegenheid is publiceert hij zijn onderzoeksresultaten, of hij verwerkt ze in de beeldende kunst die hij maakt. Dat hij daarin ook zijn interesse voor ruimtevaart, astronomie en andere wetenschappen kwijt kan, zal niet als een verrassing klinken. Peter woont in Utrecht, is 58 jaar oud, vader van twee kinderen en heeft een kleinzoon, Bram.